

Motion till riksdagen 2021/22:919

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Stärkt statligt ansvar för nyanländas etablering

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Inledning.....	3
4 Etablering	3
4.1 En arbetsmarknad för alla	4
4.2 Etableringsprogrammet.....	5
5 Ny etableringsreform.....	6
5.1 Låt kommunerna ta samordnande ansvar för nyanlända	6
5.2 Se över etableringsersättningen	7
5.3 Se över etableringstillägget.....	8
5.4 Förläng etableringstiden	9
5.5 Bosättningslagen.....	10

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att möjliggöra för kommuner att ta ett samordnande ansvar för etableringsinsatserna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att etableringsersättningen bör höjas till 350 kronor per dag och prisindexeras och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att korta ned tiderna mellan uppehållstillstånd och folkbokföring i kommun och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör undersöka möjligheten att låta Migrationsverket betala dagersättningen enligt LMA för den som väntar på att bli folkbokförd efter beviljat uppehållstillstånd efter asylansökan, som kvotflykting eller anhöriginvandrare och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en översyn av de statliga systemen för ersättning till kommuner för mottagande av nyanlända och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör undersöka möjligheten att individualisera etableringstillägget och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över nivån på etableringstilläggen för den som har flera barn i syfte att harmonisera med nivån i försörjningsstödet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att harmonisera regelverket för avräkning av etableringstillägg mot underhållsbidrag och underhållsstöd och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag om att förlänga etableringstiden från dagens två år till den tid som den nyanlände behöver, enligt individuell bedömning, och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen, efter samråd med landets kommuner, bör återkomma med förslag om att förlänga de etableringsrelaterade ersättningar som staten betalar till landets kommuner utifrån den verkliga kostnad kommunerna har för etablering och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på sanktioner för de kommuner som inte tar emot de nyanlända som hänvisas till dem, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att kommunernas ansvar för nyanländas boende sträcker sig längre än två år och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen, i samråd med landets kommuner, bör ta fram en strategi för att säkerställa ett långsiktigt boende för asylsökande och nyanlända och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över bosättningslagen i syfte att göra den mer flexibel samt inkludera de som bott i eget boende under asyltiden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiet vill se en mänsklig och välkomnande flyktingpolitik i Sverige och Europa. En sådan politik tar sin utgångspunkt i ett rättighetsperspektiv och bygger på en stark och generell välfärd. I en tid då rätten till skydd undan krig, förföljelse och terror är under attack, i Sverige och internationellt, står Vänsterpartiet upp för rätten till skydd och ett värdigt, rättssäkert och tryggt mottagande. Alla ska ha möjlighet att söka skydd undan krig, förtryck och förföljelse och kunna få sina asylskäl prövade på ett rättssäkert sätt. EU-länderna måste ta ett betydligt större ansvar för mottagandet av människor på flykt. Lagliga vägar måste ersätta dagens livsfarliga resor över Medelhavet. Det svenska mottagandet av människor på flykt behöver utvecklas. Handläggningstiderna för asylärenden måste kortas ned. Etableringen av nyanlända måste gå snabbare och de nyanländas kompetenser måste bättre tas till vara. Utbildning och språkundervisning måste utvecklas och stärkas.

Vänsterpartiet vill att staten ska ha det övergripande ansvaret för att ta emot flyktingar och migranter i Sverige. Flyktingmottagandet ska därför ha en tydlig nationell styrning och tillräcklig statlig finansiering. Flyktingpolitiken handlar om att kunna ge människor både skydd och ett nytt hem där de ska kunna känna sig välkomna och delaktiga i samhället. Varje människa måste kunna få skydd och sina rättigheter tillgodosedda utifrån sina egna förutsättningar. Genom ett välfungerande mottagande kan de människor som söker sig hit få den trygghet och de verktyg de behöver för att etablera sig i samhället och bidra till det gemensamma fullt ut. Det är också endast så – genom att visa vägen – vi kan övertyga andra stater om att välkomna människor i nöd och att ta sitt fulla ansvar.

I denna motion presenterar Vänsterpartiet våra förslag om hur etableringen av nyanlända kan utvecklas och förbättras. Övriga delar av vår politik för ett bättre mottagande av människor på flykt redovisas i motionen Rättighetsbaserat flyktingmottagande byggt på välfärd (2019/20:220).

4 Etablering

Ett solidariskt, välkomnande och värdigt flyktingmottagande är ett nationellt åtagande. Det är något vi som land bestämt att vi ska göra och som vi tar oss an tillsammans i Sverige. Vänsterpartiet vill att staten ska ha det övergripande ansvaret för mottagandet av skyddsbehövande i Sverige. Även om det är kommunerna som i praktiken genomför en stor del av de insatser som krävs för ett bra mottagande och en fungerande etablering i samhället, har staten det övergripande ansvaret för att det fungerar. Staten måste därmed säkerställa att kommunerna har rätt förutsättningar för att kunna genomföra sina uppdrag, både ekonomiskt och praktiskt. Mottagandet ska därför ha en tydlig nationell styrning och tillräcklig statlig finansiering.

En stor del av de brister i mottagandet som kommunerna påtalat de senaste åren är kopplade till svagheter i den etableringsreform som genomfördes 2010, etableringsprogrammet och lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (bosättningslagen), samt hur de samverkar med varandra. Flera av dessa brister adresseras i denna motion. En del av den kritik som framförts mot mottagandet av nyanlända från vissa kommuner bottnar dock i andra förhållanden. Högerstyrda kommuner har kommit att skylla alla sina problem på de som nyligen bosatt sig där. På så vis görs de nyanlända till syndabocker för kommunernas egna misslyckanden, samtidigt som de spär på rasism och motsättningar i samhället.

Såväl socialdemokratiskt ledda som borgerligt styrda regeringar har monterat ned välfärden till förmån för skattesänkningar och subventioner för de som har allra mest. Det har skapat den ojämlikhet och segregation som präglar Sverige i dag. Bristen på bostäder till rimliga kostnader och en underdimensionerad välfärd är de verkliga orsakerna bakom utmaningarna kring etablering och inkludering av nyanlända. Men det vill varken regeringen eller högerstyrda kommuner erkänna.

4.1 En arbetsmarknad för alla

Arbete är en viktig del i att komma in i samhället, men inte vilket arbete som helst och aldrig till varje pris. Skäliga löner, goda arbetsvillkor och fungerande kollektivavtal måste vara centrala delar i alla jobbskapande insatser.

Den mediala bilden av nyanländas etablering på arbetsmarknaden är ofta överdrivet pessimistisk, vilket delvis beror på orimliga förväntningar och en bristande förståelse för utmaningarna med att komma in i ett nytt samhälle efter att ha flytt sitt hemland. Men det beror också på att det finns en politisk agenda bakom att överdriva problemen och utmaningarna. Vid jämförelser med andra länder klarar sig Sverige bra. Till exempel kommer flyktingkvinnor snabbare in på arbetsmarknaden i Sverige än i jämförbara länder, enligt en studie från Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). OECD:s siffror visar att sysselsättningen bland utrikes födda kvinnor 2018 dessutom var högre i Sverige än i exempelvis Finland, Danmark, Nederländerna och Tyskland.

Diskrimineringen av utrikes födda, som framför allt drabbar de som fötts utanför Europa och slår särskilt hårt mot afrosvenskar och personer med bakgrund i Mellanöstern, är väl kartlagd. Denna diskriminering förekommer i alla delar av samhället, däribland på arbets- och bostadsmarknaden, och utgör ett av de största hindren för nyanländas etablering. Utöver att bekämpa diskrimineringen är det avgörande för nyanländas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden att det finns jobb att söka samt att de som är nya i landet får goda förutsättningar att komplettera sina tidigare kunskaper och erfarenheter med de kunskaper som krävs på den svenska arbetsmarknaden. Det handlar om individuellt anpassade insatser i form av validering, kompetensutveckling och språkstudier, som vi beskriver närmare i andra motioner. Det handlar också om att ha starka myndigheter med goda förutsättningar att erbjuda de samhällstjänster som behövs, där Arbetsförmedlingen hör till en av de viktigaste. Den dramatiska nedskärningen av Arbetsförmedlingens resurser och den fortsatt oklara framtiden för myndigheten skapar ökad osäkerhet kring förutsättningarna för nyanländas etablering på arbetsmarknaden.

4.2 Etableringsprogrammet

Den 1 januari 2018 trädde lagen (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (etableringslagen) i kraft. Därmed började ett nytt regelverk gälla för etableringsuppdraget, med syftet att göra Arbetsförmedlingens arbete mer effektivt och öka harmoniseringen mellan regelverken för nyanlända och andra arbetssökande. Lagändringen innebär bl.a. att etableringsuppdraget styrs mindre genom lag och mer genom förordning, att ett nytt arbetsmarknadspolitiskt program (etableringsprogrammet) införs, att etableringsplaner ersätts av individuella handlingsplaner och att Försäkringskassan tar över hela hanteringen av etableringsersättningen. Dessutom gäller numera samma sanktionsregler för nyanlända som för övriga arbetssökande och en utbildningsplikt för nyanlända har införts.

Den som omfattas av etableringslagen och är anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen får anvisas till etableringsprogrammet. Bland de insatser som ingår i etableringsprogrammet finns språkutbildning (sfi), samhällsorientering, arbetsmarknadsutbildning, arbetsträning, praktik, stöd och matchning, yrkesintroduktionsanställning och validering av kompetens och kunskap. Flera typer av subventionerade anställningar kan ingå i etableringsprogrammet, bl.a. introduktionsjobb, nystartsjobb, extratjänster och moderna beredskapsjobb.

Snabbspår är ytterligare en insats inom programmet som syftar till att skapa snabbare vägar in på arbetsmarknaden för nyanlända med relevant utbildning eller yrkeserfarenhet inom ett bristyrke. Snabbspåret består av tre steg: kartläggning av personens tidigare kompetens, bedömning av personens förmåga och komplettering av kunskaper genom utbildning och praktik.

En person som deltar i etableringsprogrammet får etableringsersättning med ett bestämt belopp per dag för högst fem dagar i veckan. Den som deltar i etableringsprogrammet på heltid får 308 kronor per dag fem dagar i veckan, men vid kartläggning och upprättande av en individuell handlingsplan innan programmet börjar är ersättningen 231 kronor per dag. Beloppet per dag minskas vid arbete eller annan ersättning från Försäkringskassan.

Den som deltar i etableringsprogrammet och har barn som den bor tillsammans med kan även få etableringstillägg för högst tre barn om vissa villkor är uppfyllda. Etableringstillägget är 800 kronor i månaden för barn som är under 11 år och 1 500 kronor för barn som har fyllt 11 men inte 20 år. Den som deltar i etableringsprogrammet och bor ensam i egen bostad kan också få bostadsersättning. Om en person som är inskriven i etableringsprogrammet inte deltar i de beslutade aktiviteterna kan hen bli varnad och sedan få sin etableringsersättning indragen.

De nyanlända som inte har gått i skolan alls, bara har gått grundskolan eller inte har studerat motsvarande en svensk gymnasieutbildning kan omfattas av utbildningsplikt. Den som omfattas av utbildningsplikt ska ansöka om studier på komvux eller till allmän kurs på en folkhögskola. Den genomsnittliga etableringsersättningen per deltagare i etableringsprogrammet uppgår till omkring 8 000 kronor per månad under 2021, inklusive tillägg.

En nyanländ kan delta i etableringsprogrammet i sammanlagt 24 månader under en period på 36 månader, räknat från den tidpunkt då hen fått sitt personnummer. Den som inte har fått ett arbete efter tiden i etableringsprogrammet hänvisas vanligtvis till andra arbetsmarknadspolitiska program, exempelvis jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgarantin för ungdomar.

5 Ny etableringsreform

Etableringsprogrammet har utvärderats vid flera tillfällen och av olika aktörer, som Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), Statskontoret och Arbetsförmedlingen. I samtliga utvärderingar framkommer kritik mot programmet, som delvis tar sikte på att insatserna inte är tillräckligt individuellt anpassade, att kvinnor och män behandlas olika och att en del insatser inte ger önskat resultat.

5.1 Låt kommunerna ta samordnande ansvar för nyanlända

En av de stora förändringarna i den etableringsreform som genomfördes 2010 var att Arbetsförmedlingen övertog det samordnande ansvaret för etableringsinsatserna från kommunerna och att ett system med upphandlade etableringslotsar infördes. Vänsterpartiet var emot denna förändring när den genomfördes. Vi menar att Arbetsförmedlingen bör fokusera på sitt kärnuppdrag och inte belastas med andra uppgifter som kommunerna är bättre lämpade att utföra. I ljuset av de nedskärningar som hotar Arbetsförmedlingen är all avlastning myndigheten kan få välkommen.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) lyfter problemen med den nuvarande ordningen och menar att dagens verklighet är långt ifrån den ambition som låg bakom etableringsreformen. Etableringslotsarna har som väl är avskaffats efter flera rapporter som pekade på stora brister i systemet, att oseriösa aktörer skott sig på det offentliga och på rena oegentligheter som penningtvätt, finansiering av brottslighet och rekrytering till terrorism.

Med dagens situation där varje handläggare ansvarar för flera hundra nyanlända är det i praktiken omöjligt att erbjuda det stöd som nyanlända behöver. Enligt SKR anser kommunerna att stödet försämrades ytterligare när Arbetsförmedlingen beslutade att ta bort de särskilda etableringshandläggare som ansvarade för samordningen av nyanländas insatser. I dag möter nyanlända generella arbetsförmedlare och kundtjänst och har inte längre en huvudansvarig handläggare. Att sakna ett kontinuerligt stöd från handläggare som är insatt i ärendet innebär en risk att nyanlända faller mellan stolarna och att insatser blir mindre individanpassade.

SKR menar vidare att bristerna i samordningen och stödet till nyanlända har förvärrats de senaste åren i takt med Arbetsförmedlingens omställning och minskade lokala närvaro. I dag har Arbetsförmedlingen egna kontor i ca en tredjedel av kommunerna vilket kan jämföras med när etableringsreformen infördes då kontor fanns i nästan samtliga kommuner. Kommuner pekar på att kombinationen av för lite personalresurser hos Arbetsförmedlingen och minskad lokal närvaro har lett till sämre lokal samverkan, att Arbetsförmedlingen har för lite kontakter med lokala arbetsgivare och bristande kunskap om det lokala utbudet av insatser. Mot denna bakgrund anser SKR att kommunerna bör få möjlighet att ta över det koordinerande arbetet med nyanlända från Arbetsförmedlingen.

Vänsterpartiet anser, precis som vi gjorde när etableringsreformen föreslogs, att kommunerna borde ha det samordnande ansvaret för etableringsinsatserna. Det kan lösas genom att kommunerna får möjlighet att ta ett sådant koordinerande och vägledande ansvar i etableringen. Det bör alltså vara valfritt för kommunerna att ta det ansvaret, med möjlighet till samarbete mellan mindre kommuner. För de kommuner som vill ta detta ansvar bör staten ersätta kostnaderna som uppstår. Utvärdering och forskning visar på betydelsen av ett nära och individanpassat handläggarsöd.

Vänsterpartiet anser att varje handläggare bör kunna ansvara för omkring 25–30 nyanlända, vilket var ambitionen i etableringsreformen, och att staten bör finansiera anställningar av handläggare utifrån den nivån. Regeringen bör återkomma med förslag om att möjliggöra för kommuner att ta ett samordnande ansvar för etableringsinsatserna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En statlig finansiering av en sådan reform skulle öka statens offentliga utgifter med strax under 300 miljoner kronor 2022, för att sedan öka något de följande två åren. Vänsterpartiet anslår medel för detta i vår budgetmotion. För närmare beskrivning se motionen Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner (2021/22:3268).

Denna reform ska inte ses som en del i att nedmontera Arbetsförmedlingens lokala närvaro. Tvärtom behöver den stärkas, och Arbetsförmedlingens arbete med att förmedla arbete utvecklas. Kommunernas roll blir i vårt förslag att hjälpa till med andra delar som är centrala för att komma in i samhället, såsom tillgång till bostad, barnomsorg och skola – sådant som också är ett kommunalt ansvar.

5.2 Se över etableringsersättningen

När etableringsersättningen infördes 2010 ansågs det viktigt att den skulle ligga på en sådan nivå att det endast undantagsvis skulle behöva bli aktuellt med kompletterande försörjningsstöd. Denna ambition har inte följts upp, då ersättningarna har varit oförändrade sedan dess, medan priser, löner och andra ersättningar höjts.

Etableringsersättningens utformning gör därmed att många nyanlända behöver kompletterande försörjningsstöd från sin kommun, i växande utsträckning. Behovet uppstår både innan etableringen kommer igång, till följd av långa ledtider innan nyanlända kommer in i systemen, och under etableringen, eftersom ersättningen är för låg. SKR har följt utvecklingen sedan 2012–2019 och konstaterar att utbetalningen av ekonomiskt bistånd under perioden innan etableringsersättning betalas ut har ökat kraftigt och att ekonomiskt bistånd som betalas ut under pågående etableringsinsatser fortsätter att öka. Det är orimligt att en sådan underfinansiering från statligt håll på detta sätt både fattiggör nyanlända och belastar kommunerna för vad som borde vara ett gemensamt, nationellt åtagande. Det skapar utrymme för falska konflikter mellan verksamheter ute i kommunerna, när det i verkligheten handlar om ett brustet statligt åtagande.

Vänsterpartiet anser att etableringsersättningen bör höjas och prisindexeras för att undvika att de som uppbär etableringsersättning behöver kompletterande försörjningsstöd. Ersättningen bör höjas till den nivå som hade gällt om den indexerats när den infördes 2010. Det innebär att etableringsersättningen skulle höjas från 308 till cirka 350 kronor per dag vid deltagande på heltid 2022. Etableringsersättningen bör höjas till 350 kronor per dag och prisindexeras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att finansiera den höjda etableringsersättningen anslår Vänsterpartiet ytterligare medel i vår budgetmotion. Läs mer i vår motion på utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv (2021/22:3270).

Problemet med att nyanlända behöver försörjningsstöd under perioden då de beviljats uppehållstillstånd och folkbokförts i en kommun måste också åtgärdas. Ett alternativ är att den nyanlända får rätt till dagersättning enligt LMA fram tills det att hen är folkbokförd. Ytterligare insatser borde också göras för att snabba på processen med att folkbokföras i en kommun och få rätt till etableringsersättning. Detta problem gäller

även kvotflyktingar och anhöriginvandrare som tvingas vänta på folkbokföring när de anländer till Sverige, trots att inresan är planerad lång tid i förväg. Utöver att dessa väntetider försenar rätten till ersättning försenar de också etableringen och skapar en onödig väntan, ofta i sysslolöshet. Dessa väntetider måste kortas ned rejält. De leder till ett slöseri med ekonomiska och mänskliga resurser som är helt onödigt. Regeringen bör återkomma med förslag om att korta ned tiderna mellan uppehållstillstånd och folkbokföring i kommun. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I de fall det inte går att korta ned tiderna tillräckligt bör regeringen överväga möjligheten att låta den som nyligen beviljats uppehållstillstånd som asylsökande få ersättning enligt LMA under perioden fram tills hen är folkbokförd. Regeringen bör undersöka möjligheten att låta Migrationsverket betala dagersättningen enligt LMA för den som väntar på att bli folkbokförd efter beviljat uppehållstillstånd efter asylansökan, som kvotflykting eller anhöriginvandrare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet anser att statens ersättning till kommuner för mottagande av nyanlända bör ses över generellt. SKR har under en längre tid efterfrågat en översyn och menar att kommunerna beskriver ersättningssystemen, med många olika typer av ersättningar, som komplicerade och administrativt krångliga. En sådan översyn bör syfta till att skapa ökad förutsebarhet, tydlighet och samsyn samt ske i samråd med SKR och kommunerna. Regeringen bör genomföra en översyn av de statliga systemen för ersättning till kommuner för mottagande av nyanlända. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Se över etableringstillägget

I ESO-rapporten Lönar sig arbete 2.0? En ESO-rapport med fokus på nyanlända presenteras flera förslag på hur etableringstillägget kan reformeras, med utgångspunkt i skillnaderna mellan etableringstillägget och försörjningsstödet. Enligt rapporten gör utformningen av etableringstillägget det ekonomiska utbytet av arbete högre för den i ett sammanboende par som först börjar arbeta. Vid en jämförelse med försörjningsstödet är det ekonomiska utbytet av att arbeta sämre för den andra partnern, oftast en kvinna. Den effekten skulle kunna mildras genom att etableringstillägget individualiseras, men då blir det ekonomiska utbytet av arbete något lägre när den första börjar arbeta. Regeringen bör undersöka möjligheten att individualisera etableringstillägget. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att uppbära kompletterande försörjningsstöd under längre tid är vanligare för familjer i etablering som har flera barn, enligt ESO-rapporten. Detta beror sannolikt på att den extra ersättningen när man har många barn är högre inom försörjningsstödet än inom etableringsersättningen, där den inte räknats upp sedan 2010. Regeringen bör se över nivån på etableringstilläggen för den som har flera barn i syfte att harmonisera den med nivån i försörjningsstödet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I det fall den ena föräldern betalar underhållsbidrag till den andra föräldern minskar inte etableringstillägget för den andra föräldern, vilket det gör om man erhåller statligt underhållsstöd. Det betyder att ensamstående med barn kan ha olika stor disponibel inkomst, beroende på hur den andra föräldern tar sitt försörjningsansvar. Inom försörjningsstödet görs ingen skillnad mellan underhållsbidrag och underhållsstöd, och

rimligen borde det inte heller göras inom etableringstillägget. Regeringen bör återkomma med förslag om att harmonisera regelverket för avräkning av etableringstillägg mot underhållsbidrag och underhållsstöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Förläng etableringstiden

Den nuvarande etableringstiden om två år saknar förankring i verkligheten och de förutsättningar som råder för den som sökt och fått skydd i Sverige. Den verkliga etableringstiden – mätt som tiden det tar tills hälften av de nyanlända mellan 20 och 64 år är förvärvsarbetande, från att de mottagits av en kommun – varierar mellan åren. För de som togs emot i en kommun mellan 2005 och 2015 har etableringstiden varierat mellan 4 och 9 år. Den har inte uppgått till två år någon gång för de som tagits emot sedan 1997, vilket är så långt bak i tiden som SCB redovisar. Den tvååriga etableringstiden skapar bristande förutsättningar för effektiva etableringsinsatser och felaktiga förväntningar på vad de ska kunna resultera i. Vänsterpartiet anser att etableringstiden bör förlängas med utgångspunkt i hur lång tid etableringen i realiteten tar. I nuläget skulle det innebära att etableringstiden i genomsnitt uppgick till 5 år.

En ny etableringsreform bör innebära att etableringstiden anpassas utifrån individens behov. I stället för att den som inte har kommit i arbete efter två år i etableringsprogrammet övergår till andra arbetsmarknadspolitiska program bör hen få stanna kvar så länge det bedöms finnas behov av etableringsinsatser. En bedömning av behoven, avseende både innehåll och tidsåtgång, ska göras innan insatserna påbörjas, med möjlighet till uppdatering längs vägen. Dessa bedömningar ska göras i samverkan mellan Arbetsförmedlingen, kommunen (där vuxenutbildningen bör ha en framträdande roll) och den enskilde. Regeringen ska återkomma med förslag om att förlänga etableringstiden från dagens två år till den tid som den nyanlände behöver, enligt individuell bedömning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att finansiera den förlängda etableringsersättningen anslår Vänsterpartiet ytterligare medel i vår budgetmotion. Läs mer i motionen Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv (2021/22:3270).

En individualiserad och förlängd etableringstid med förlängd rätt till etableringsersättning för den enskilde bör också följas av förlängda statliga ersättningar till kommunerna. Flyktningmottagande är ett nationellt ansvar och genom att förlänga etableringstiden ersätts kommunerna i större utsträckning för detta ansvar, och mer i proportion till sina åtaganden. Inte sällan har kommuner i glesbygd/bruksorter tagit ett stort ansvar för de investeringar som görs under mottagandet eftersom det funnits lediga bostäder, medan storstäder och rikare kommuner har dragit nytta av den etablerade arbetskraften.

SKR har föreslagit att nivåerna på dessa ersättningar ska sättas i samråd mellan staten och SKR. En liknande modell används i Norge. Vänsterpartiet gör bedömningen att det skulle kunna vara en bra modell, som också skulle öka samförståelsen för de utmaningar som finns. Nivåerna på ersättningen bör styras av de individuella bedömningar som görs av de som deltar i etableringsinsatser, och hur de skiljer sig åt mellan kommunerna så att kommunerna får stöd utifrån behov. Regeringen bör, efter samråd med landets kommuner, återkomma med förslag om att förlänga de etableringsrelaterade ersättningar som staten betalar till landets kommuner utifrån den verkliga

kostnad kommunerna har för etablering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Bosättningslagen

Den 1 mars 2016 trädde lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (bosättningslagen) i kraft. Lagen innebär att nyanlända anvisas till kommuner enligt en tvingande fördelning och syftar till att motverka en ojämn fördelning av nyanlända mellan kommunerna. Vänsterpartiet stod bakom lagen när den infördes men lyfte även en del kritik mot brister i lagens utformning, bl.a. avsaknaden av sanktioner för de kommuner som inte följer lagen. Tyvärr har det visat sig att vi hade fog för vår kritik, då flera kommuner vägrat ta emot nyanlända. Därför behövs nu en översyn av lagen.

I proposition 2015/16:54 Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända, som föregick bosättningslagen, skrev regeringen:

Den föreslagna lagen kommer att slå fast att flyktingmottagandet är ett gemensamt ansvar för landets kommuner och regeringens bedömning är att kommunerna kommer att vara med och ta detta ansvar även om det inte finns sanktioner kopplade till den föreslagna lagen. Regeringen anser således att det inte finns anledning att anta att kommunerna inte kommer att fullgöra sin skyldighet enligt den lag som föreslås. Det kan enligt regeringens bedömning inte heller anses nödvändigt att med hänsyn till syftet med lagen i nuläget föreslå sanktioner. Regeringen utesluter emellertid inte att en sanktionsmöjlighet kan övervägas efter en uppföljning av lagens tillämpning. Regeringen vill betona att för det fall det visar sig att den föreslagna lagen inte får avsedd effekt bör sanktioner övervägas.

Det får nu anses stå klart att regeringen felbedömde kommunernas vilja att vara med och ta detta ansvar och att det därför är dags att överväga sanktioner. Regeringen bör återkomma med förslag på sanktioner för de kommuner som inte tar emot de nyanlända som hänvisas till dem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ett annat problem med lagen är otydligheten kring hur långt kommunens ansvar sträcker sig i tid. Det har lett till att vissa kommuner, framför allt välmående och borgerligt styrda, endast ordnat boende under en tvåårsperiod, utifrån etableringstiden, med hemlöshet som följd. Vid en förlängning av etableringstiden bör det tydliggöras att kommunerna får ett förlängt ansvar för nyanländas boendesituation. Regeringen bör återkomma med förslag om att kommunernas ansvar för nyanländas boende sträcker sig längre än två år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Asylsökandes och nyanländas boendesituation bör utformas så att den möjliggör ett långsiktigt boende i samma ort eller område, även under övergången från asylsökande till nyanländ. Förutsättningarna för detta varierar givetvis mellan olika delar av landet och helt jämlika förhållanden kommer inte gå att åstadkomma. Tillgången till rimliga bostäder med rimliga hyror, och kötider till dessa bostäder, varierar kraftigt mellan olika delar av landet. I grunden handlar det om den bristande bostadspolitik som förts under lång tid. För att möjliggöra långsiktiga boendelösningar för asylsökande och nyanlända behövs, utöver en aktiv bostadspolitik, reformer som får människor att vilja bo kvar och kommuner att vilja satsa på sina nya invånare. De reformer vi föreslår i denna motion syftar till att uppnå precis det. Regeringen bör, i samråd med landets kommuner, ta fram en strategi för att säkerställa ett långsiktigt boende för asylsökande och nyanlända. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En annan brist med bosättningslagen som påtalats av vissa kommuner är att de som bott i eget boende (EBO) under tiden som asylsökande inte omfattas av lagen. Det leder till att de inte inkluderas när antalet som ska anvisas till varje kommun bestäms, med följderna att antalet nyanlända fördelas ojämnt. Dessutom går de nyanlända som bott i eget boende miste om möjligheten att anvisas till en kommun och möjligen ett mer fördelaktigt boende. Samtidigt som vissa kommuner bryter mot lagen och inte tar emot de nyanlända som anvisas dem eller gör allt för att minimera sitt ansvar har flera kommuner, bl.a. Krokoms kommun, önskat få fler nyanlända anvisade till sig. Enligt en undersökning från TV4 vill var sjätte kommun ta emot fler nyanlända än de fått tilldelat sig. Dessa kommuner pekar därmed på en annan brist i lagen, nämligen att de som vill ta emot fler nyanlända inte får det.

Vänsterpartiet anser därför att lagen bör göras mer flexibel så att de kommuner som önskar kan få ta emot ett större antal nyanlända och de som redan tagit ett stort ansvar kan avlastas. Om staten ger tillräckliga resurser och goda förutsättningar för kommunerna, genom att ändra ersättningarna till kommunerna enligt våra förslag ovan, ökar också sannolikheten att fler kommuner kommer att vilja ta ett större ansvar. Regeringen bör se över bosättningslagen i syfte att göra den mer flexibel, samt inkludera de som bott i eget boende under asyltiden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nooshi Dadgostar (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Tony Haddou (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)

Håkan Svenneling (V)

Jessica Wetterling (V)

Christina Höj Larsen (V)